

KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Uluslararası Dil, Edebiyat, Kültür, Tarih, Sanat ve Eğitim Araştırmaları Dergisi

The Journal of International Language, Literature, Culture, History, Art and Education Research

Sayı/Issue 16 (Haziran/June 2024), s. 544-558.

Geliş Tarihi-Received: 21.05.2024

Kabul Tarihi-Accepted: 08.06.2024

Araştırma Makalesi-Research Article

ISSN: 2687-5675

DOI: 10.51531/korkutataturkiyat.1487366

Sykeonlu Theodoros'un Hayat Hikâyesine Göre Ankara ve Kırsalı (VI - VII. Yüzyıllar)

Ankara and Its Countryside According to the Vita of Theodoros of Sykeon, (6th - 7th centuries)

Hasan AKYOL*

Öz

Galatia Prima eyaletinin metropolisi Ancyra (Ankara)'nın batısında, Anastasioupolis yerleşimine bağlı bir köy olan Sykeon'da doğan ve yaşayan Theodoros'un hayat hikâyesi, Sykeon merkezli olarak, öğrencisi Eleusios/Georgios tarafından Theodoros'un ölümünden (613) yaklaşık otuz yıl sonra tamamlanmıştır. Bir hagiografi niteliği taşıyan eser, tarihi ve coğrafi bakımdan önemli bilgiler içermektedir. Sykeon köyü ve civar köylerin adları, bu köylerde yaşayan köylülerin özellikle doğal felaketler karşısında Theodoros'u kurtarıcı olarak görmeleri mucizevi bir şekilde anlatılmaktadır. Theodoros'un kırsaldaki saygınlığı Azizi bölgenin yerel bir gücü haline getirmiş ve bu güç, yine Sykeon yerleşiminin Konstantinopolis'i doğuya bağlayan ana yol üzerinde bulunmasının da katkısıyla imparatorları, valileri, generalleri kendisine çekmiştir. Ancak istila dönemlerinde köy, bulunduğu konum itibarıyla düşmanların gelişine sahne olmuştur. Hayat hikâyesi hem Ankara şehri hem de kırsalı hakkında önemli bilgiler içermektedir. Aziz Theodoros'un hayat hikâyesi Sasani istilasının hemen öncesinde Ankara ve kırsalındaki siyasi ve sosyal durum hakkında bilgiler sunmaktadır. Bu yönüyle hayat hikâyesi, incelediğimiz dönemler için bir kaynak eser niteliğindedir. Sykeon ve çevresindeki halkın yaşamı, ekonomik etkinlikleri ve bölgedeki yaban hayatı hakkında da veriler sunmaktadır. Çalışmamızda Sykeonlu Theodoros'un hayat hikâyesinde Ankara ve kırsalı ile ilgili siyasi, idari ve sosyal hayata dair veriler, diğer kaynaklar ışığında yorumlanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ankara, Theodoros, Sykeon, Georgios.

Abstract

The life story of Theodoros, who was born and lived in Sykeon, a village connected to the Anastasioupolis settlement, west of Ancyra (Ankara), the metropolis of Galatia Prima province, was completed approximately thirty years after Theodoros' death (613), based on Sykeon, by his student Eleusios/Georgios. The source, which has the characteristics of a hagiography, contains important historical and geographical information. The names of Sykeon and the surrounding villages are told miraculously that the villagers living in these villages see Theodoros as a savior, especially in the face of natural disasters. Theodoros' prestige in the countryside made the Saint a local power in the region, and this power attracted emperors, governors and generals, again with the contribution of Sykeon settlement

* Doç. Dr., Manisa Celal Bayar Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, e-posta: hasan.akyol@cbu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3061-3567.

on the main road connecting Constantinople to the east. However, during the invasion period the village was the scene of the arrival of the enemies due to its location. Saint's life story contains important information about both the city of Ankara and its countryside. The life story of St. Theodoros provides information about the political and social situation in Ankara and its countryside just before the Sassanid invasion. In this respect, his life story is a reference work for the periods we examine. It also provides data on the life, economic activities and wildlife of the people in and around Sykeon. In our study, the data on the political, administrative and social life of Ankara and its countryside in the life story of Theodoros of Sykeon were tried to be interpreted in the light of other sources.

Keywords: Ankara, Theodoros, Sykeon, Georgios.

Giriş

Ankara'nın batısında Anastasiopolis (Lagania, Dikmen Höyük-Bey pazarı) yakınlarında ve tam olarak lokalize edilememiş bir köy olan Sykeon'da, Iustinianos'un hükümdarlığının (527-565) ortalarında dünyaya gelen Theodoros, 22 Nisan 613 tarihinde vefat etmiştir. Aziz Theodoros'un hayat hikâyesi (vita/hagiografi), doğrudan azizin hayatına tanıklık etmiş olan öğrencisi ve Aziz Georgios kültü doğrultusunda Theodoros tarafından Yorgos (Georgios) adı verilen Eleusios tarafından yazılmıştır. Hayat hikâyesine göre Eleusios Georgios, on iki yıl boyunca Theodoros'un öğrencisi olarak mucizelerine bizzat tanıklık etmiş ve Theodoros'un ölümünden sonra onun hayat hikâyesini yazmıştır. Eleusios Georgios'un ifadesine göre hayat hikâyesini yazma amacı, sonraki nesillerin Theodoros'tan ve mucizelerinden haberdar olmalarını sağlamaktır. Eleusios Georgios'un yazdıkları, gözlemlerine, azize hizmet eden kişilerin ve görgü tanıklarının anlatılarına dayanmaktadır.

Theodoros'un hayat hikâyesinin orijinali Grekçe olup bazı batı kütüphanelerinde nüshaları bulunmaktadır. Sykeonlu Theodoros'un Hayat Hikâyesi olarak dilimize çevrilebilecek bu nüshalar; Venedik Biblioteca Nazionale Marciana, Atina Milli Kütüphane (Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος), Patmos Kütüphanesi, Paris Bibliothèque de France ve Münih Bavyera Devlet Kütüphanesi'nde bulunmaktadır. Nüshaların içeriklerinin birbirlerine çok yakın olduğu ve aralarında istinsah tarihi açısından farklılıkların olduğu ifade edilmektedir (Nüshaların karşılaştırılması ve tarihlendirilmesi için bkz. DowlingSoka, 2020). Elizabeth Dawes ve Norman Baynes tarafından 1948 yılında "Three Byzantine Saints" adıyla yayınlanan eserin (1948) ikinci bölümü Sykeonlu Theodoros'a ayrılmıştır. Bu hayat hikâyesi, Venedik nüshasına dayanmaktadır (DowlingSoka, 2020, s. 15). A. -J. Festugière, Grekçe orijinal metin ile birlikte (I. cilt), Venedik, Patmos, Paris, Atina nüshalarını karşılaştırmalı olarak Fransızca neşretmiştir (II. cilt) (1970). Jean-Louis Mattei, "Vie de Saint Theodore de Sykeon (Bey pazarı)" adıyla Theodoros'un hayat hikâyesini, XVI. yüzyılda Petrus Zinus tarafından yapılan Latince çeviriyi ve Elizabeth Dawes'in İngilizce çevirisini esas alarak Fransızca olarak sunmuştur (2013). Eldeki nüshalar en erken X. ve XI. yüzyıla tarihlendiği için Eleusios Georgios tarafından yazılmış olan orijinal hayat hikâyesinin müstensihlerin katkıları veya düzeltmeleriyle değiştirilmiş olma ihtimali bulunmakla birlikte, metinlerin Eleusios Georgios'a ait olduğunun kabul edilmesinin temel nedeni, VI. ve VII. yüzyıla dair verdiği detaylı tarihî bilgilerin tutarlılığıdır. Verdiği tarihî detaylar yanında hayat hikâyesinin dili ve üslubundan hareketle de metnin Eleusios Georgios'un kaleminden çıktığı düşünülmektedir (Cormark, 1985, s. 19). Theodoros'un hayat hikâyesinden yola çıkarak VI. ve VII. yüzyıllarda Ankara ve kırsalı hakkında yaptığımız çalışmamızda, hagiografinin başta A.-J. Festugière'in Grekçe neşri ile Elizabeth Dawes'in kısmî İngilizce çevirisinden yararlanılmıştır.

Azizin doğup büyüdüğü yer olarak kaydedilen Sykeon'un lokalizasyonu ile ilgili bazı çalışmalar yapılmıştır. Sykeon'un lokalizasyonu ile ilgili temel veri, Theodoros'un

hagiografisinde kayıtlı bulunan Sykeon'un topografyası hakkındaki verilerdir. Bu kayıtlara göre Sykeon'un topografik özelliklerini şu şekilde sıralayabiliriz:

- Sykeon (Συκεών), Galatia bölgesinde, Galatia Prima eyaletine yani Ancyra'ya bağlı olan Anastasioupolis kasabasına bağlı bir köy olup Anastasioupolis'e uzaklığı on iki mildir (Vie de Theodore de Sykeon, 3. 1-5).

- Sykeon, imparatorluk ulaşımı/iletişiminin sağlandığı ana yol üzerinde idi. Theodoros'un annesi Maria, anneannesi Elpidia ve teyzesi Despinia bu yol üzerinde bulunan bir han işletiyorlardı (Vie de Theodore de Sykeon, 1970, 3. 5-8).

- Sykeon köyünün yakınında Aziz Georgios'a adanmış bir şapelin yer aldığı kayalık bir tepe bulunuyor (Vie de Theodore de Sykeon, 7. 1-3). Aziz Georgios şapelinin zamanla Theodoros'un yanına gelen kişilerin barınma ihtiyacını karşılamaması üzerine bu tepeye üç apsisli bir kilise inşa edildi (Vie de Theodore de Sykeon, 55. 8-20).

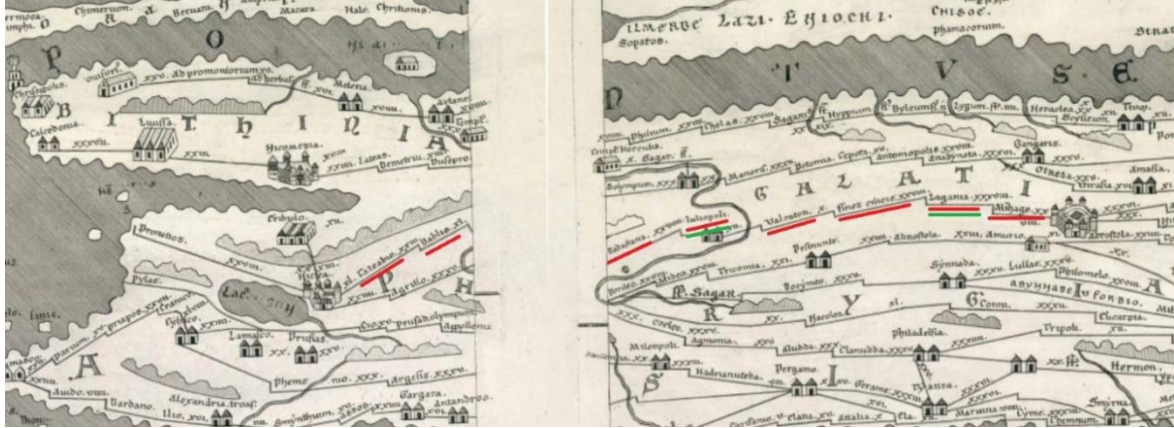
- Siberis Nehri Sykeon köyünden geçerken, tarlaların içinden ilerliyor ve tarlalara zarar veriyor, yavaş yavaş toprağı da götürüyordu. Theodoros'un duasıyla nehir yatağı tarlaların uzağına kaydı (Vie de Theodore de Sykeon, 45. 15-25).

- Hayat hikâyesinde Sykeon köyünün yakınlarındaki bazı yerleşimler ve yer adları kaydedilmektedir: On beş mil uzaklıkta Iuliopolis (Ιουλιπολιτων) kasabası (Vie de Theodore de Sykeon, 13. 19), Sykeon yakınlarında Tzidrama (Τζιδραμα) adlı yüksek kayalık bir yer (Vie de Theodore de Sykeon, 11. 6), Sykeon'a altı mil mesafede Balgatia (Βαλγατια) adlı bir köy (Vie de Theodore de Sykeon, 4. 1-3), Sykeon'a yaklaşık on mil mesafede Trapezas (Τραπεζας) adlı bir mahal (Vie de Theodore de Sykeon, 14. 8-9), sekiz mil mesafede Arkea (Ἀρκεα) denilen bir yer (Vie de Theodore de Sykeon, 16. 2), Arkea olarak anılan bölgeye sekiz mil mesafede Euarzia (Εὐαρζια) köyü (Vie de Theodore de Sykeon, 56. 1), Sykeon'a komşu Kastina (Καστινα) adlı bir köy (Vie de Theodore de Sykeon, 25. 45), Sykeon yakınlarında Spaninae (Σπανιναε), Kontakis (Κογκατέως), Enistratos/Mossyna (Ενιστρατος/Μοσσούνα) köyleri (Vie de Theodore de Sykeon, 26. 3-11), Sykeon'un sekiz mil uzağına Brianeia (Βριανεια) köyü (Vie de Theodore de Sykeon, 48. 8), Siberis nehrinin yukarı kesimlerinde Galenae (Γαληνων) köyü (Vie de Theodore de Sykeon, 48. 13), Siberis (Σιβερις) nehrinin yukarısında Mnezine (Μνηζινη) bölgesinde Mazamia (Μαζαμια) köyü (Vie de Theodore de Sykeon, 36. 1-2), Sykeon'dan beş mil uzakta Arania (Αρανια) köyü (Vie de Theodore de Sykeon, 122. 26) bulunmaktadır.

- Sykeon'un Metropol Ancyra ile birçok olay dolayısıyla bağlantısı vardır (Vie de Theodore de Sykeon, 33. 1-5; 45. 1-5; 58. 3, 21, 27; 78. 36; 79.1). Bu durum da Sykeon'un Ankara yakınlarında olduğunun bir göstergesidir.

Hagiografide bulunan topografik verilerden hareketle birçok araştırmacı Sykeon'un lokalizasyonu ile ilgilenmiştir. Bu çalışmalarda Sykeon'un lokalizasyonu olarak, Tahirlere Köyü yakınındaki Kiliseler mevki (Barchard, 2003, s. 175-179; Vardar, 2006, s. 271; Brown, 2006, s. 117-124), Çayırhan (Umar, 1993, s. 723, 754), Karaköy (Bozkurt, 2004, s. 21-23; Mattei, 2013, s. 13-21) ve Kayabükü Köyü (Mitchell, 2015, s. 180) yerleşimleri teklif edilmiştir. Theodoros'un hayat hikâyesine göre Sykeon Roma anayolu üzerinde, Anastasioupolis (Beypazarı) ile Iuliopolis (Çayırhan-Gülşehri) yerleşimleri arasında bulunuyordu. Galatia metropolisi Ankara, farklı güzergâhlar takip eden sekiz yolun kavşak noktasında bulunmaktaydı. Ankara'dan batıya ilerleyen iki ana yolun varlığını biliyoruz. Bu yollardan biri Iuliopolis, Nicaea (İznik) istikametinde ilerleyen Hacı Yolu'nun Ankara-İstanbul kısmı idi. Bu yol, çok değişmemekle birlikte bugünkü Ayaş Yolu ve devamıdır. Bu yol güzergâhı, güzergâh üzerinde bulunan yerleşimler ve konaklama yerlerinin adları ile aralarındaki yaklaşık mesafeleri Tabula Peutingeriana, Itinerarium Antonini ve Itinerarium Hierosolymitanum adlı kaynaklarından öğreniyoruz.

IV. yüzyıla ait olduğu kabul edilen Tabula Peutingeriana haritasında Ankara'dan batıya iki yol uzandığı ve Ankara'dan İznik istikametine giden kuzey batı yolu üzerinde sırasıyla; Mihago XX, Lagania XXXVIII, Fines Cilicie XXVIII, Valoaton X, Iuliopoli XII, Vadastana XXVIII, Vablis XL, Vateabio XXIII yerleşimleri ve mesafeleri görülmektedir (Peutingeriana Tabula Itineraria, 1753, IXc, Xa.).

Şekil 1. Sykeon Köyünün Bulunduğu Anayol Güzergâhı, Ankara ile İznik Arasında Lagania (Anastasioupolis) ve Iuliopolis Yerleşimleri

Kaynak: Peutingeriana Tabula Itineraria, 1753, IXc, Xa.

Itinerarium Antonini ve Itinerarium Hierosolymitanum olarak literatüre geçmiş olan IV. yüzyıl Hac seyahat rehberlerinde yerleşimler hakkında bilgi verilirse de güzergâh üzerindeki yerleşimlerin (şehir, kasaba, konaklar) adları ve yerleşimler arası mesafeler verilmektedir. Antonini'nin seyahat rehberinde Iuliopolis yerleşiminden itibaren Iuliopolim mpm¹ xxvi, Laganeos mpm xxiiii, Minizo mpm xxiii, Manegordo mpm xxviii, Ancyra mpm xxiiii şeklinde güzergâh devam etmektedir (Itinerarium Antonini, 1848, 142. 2-5, 143. 1). Antonini'nin seyahat kataloğu ile hemen hemen aynı yerleşimlerin kaydedildiği 333 yılında adı bilinmeyen Bordeauxlu bir hacının seyahat kataloğunda güzergâh; civitas Iuliopolis – mil viii, mutatio Hycronpotamum² – mil xiii, mansio Agannia – mil xi, mutatio Ipetobrogen – mil vi, mansio Mnizos – mil x, mutatio Prasmon – mil xii, mutatio Cenaxem palidem – mil xiii, civitas Anchira Galatia ...Nikomedia'dan Ankara'ya kadar cclviii mil, xxvi mutationes, xii mansiones şeklinde devam etmektedir. Bordeauxlu hacının seyahat kataloğundaki yerleşimler civitas(kent), mutatio (aktarma, at değiştirme yeri) ve mansio (konaklama yeri, durak) olarak kaydedilmiştir (Itinerarium Antonini, 1848, 574-8-11, 575-1-4). VI. yüzyılda yaşamış bir Bizans coğrafyacısı Hieroclis'in Synecdemus adlı eserinde Bizans'ın yönetim birimleri ve şehirleri listeler halinde işlenmiştir. Bu eserde Galatia Prima'nın metropolisi Ankara'ya bağlı altı şehir listelenmiştir. Bunlar arasında Iuliopolis ve Reganagalia/Lagania şehirleri de bulunmaktadır (Hieroclis, 1893, 696. 5).

Sykeon'un lokalizasyonunun tam olarak yapılamamış olmasına rağmen Sykeon'un, başkent Konstantinopolis'ten doğuya uzanan ana yol üzerinde ve Ankara'nın batısında bulunan Iuliopolis ile Lagania/Anastasioupolis arasında bulunduğu kesindir. Dolayısıyla Sykeon'un Ankara kırsalını temsil ettiği görülmektedir.

¹ Hac rehberlerinde mesafeler mil olarak verilmiş olup bir Roma mili=1485m olarak düşünülebilir. (mpm = milia plus minus – yaklaşık olarak)

² Mutatio Hycronpotamum'un Siberis nehri olduğu Ramsay tarafından ifade edilmektedir (Ramsay, 1960, s. 265, 266).

Aziz, hayatı boyunca birçok seyahat etmiş ve seyahatleri sırasında çeşitli yerleşimleri ziyaret etmiştir. Hagiografide zikredilen ve haklarında bilgi verilen yerleşimler dolayısıyla Theodoros'un hagiografisi, Ankara ve kırsalı için olduğu kadar Anadolu'nun tarihî coğrafyası açısından da oldukça önemli bir kaynak niteliğindedir. VII. yüzyılın ortalarına kadar hazırlandığı kabul edilen Theodoros'un hayat hikâyesi, bir hagiografi olmakla birlikte tarihî değeri oldukça yüksek bir kaynaktır. Sasani istilaları ve ardından Müslümanların bölgeye akınları öncesindeki döneme ait önemli bilgiler içermektedir. Dinî-Liturjik efsaneler yanında hagiografi, azizin yaşadığı yer olan Sykeon ve çevresinin topografyası, dönemin duygu dünyası, inançları (Akyol, 2023), idarî yapısı, siyasî-askerî yapısı, sosyo-ekonomik ve kültürel yapısı bağlamında kayıtlar barındırmaktadır.

Hayat Hikâyesine Göre Ankara ve Kırsalı

III. yüzyıl krizi döneminde Ankara ve kırsalının doğudan Sasani akınlarına, kuzeyden de Gotların saldırılarına maruz kaldığı bilinmektedir. Özellikle Got istilalarının ne zamana kadar sürdüğü tam olarak bilinmemekle birlikte, Konstantinus VII Porphyrogennetus (913-959), Gotların, Diocletianos zamanında (284-305) Halys (Kızılırmak) nehrine kadar ulaştıklarını kaydetmektedir (De Administrando Imperio, 53/s. 259). Arkeolojik ve epigrafik kaynaklar Got istilasının Anadolu şehirlerine olan etkisini ortaya koymaktadır. Birçok Anadolu şehrinin surları Got saldırıları nedeniyle inşa edildiği veya onarıldığı bilinmektedir (Akyol, 2022, s. 88).

III. yüzyılda Ankara ve çevresinde Gotların saldırılarının sürdüğü ortamda, Roma'nın Gotlar ve Germenler ile mücadelesini fırsat bilen Tedmür kraliçesi Zenobia'nın Ankara'yı ele geçirdiği ve Nicaea'ya kadar ilerlediğini biliyoruz. Kısa süreli olan Tedmür istilasının Got istilası kadar şiddetli olmadığı söylenebilir de Zenobia'nın şehrin taşınabilir zenginliklerini yağmaladığı düşünülebilir (Eyice, 1996, s. 245; Akyol, 2022, s. 88).

III. yüzyıldaki istilalara Galatia Eyaleti kapsamlı isyanları ve 251 yılında imparatorluğu sarsan veba salgını da eklendiğinde III. yüzyıl krizinin Ankara ve kırsalı için derinliği anlaşılabilir. Bu olumsuz şartlar bölgenin ziraî ve askerî insan gücünde bir azalmaya sebep olmuş olmalıdır.

Ankara şehrine refah ve zenginlik getiren yollar, bilhassa doğu-batı anayolu, imparatorluk ordularına hizmet etmenin yanında, zaman zaman Ankara'nın istila edilmesine yol açan düşman ordularının geçişine de hizmet etti (Akyol, 2022, s. 89). Ankara'da III. yüzyıl istilalarından zarar gören yapıların yenilenmesi ile şehrin yaralarını sardığı ve VII. yüzyılın ilk çeyreğindeki Sasani istilasına kadar şehir ve çevresinin düşman istilasından uzak, istikrarlı bir dönem yaşadığı görülmektedir. Theodoros'un hayat hikâyesinin yazıldığı süreç (yaklaşık 613-643) Sasani ve ardından İslâm ordularının Ankara ve kırsalına nüfuz ettikleri bir dönem olduğundan hayat hikâyesinde istilalar öncesi siyasî-sosyal gerginlik ve istilaların bölgeye olan etkisi görülebilmektedir. Dolayısıyla Theodoros'un hayat hikâyesi istila dönemine geçişin bir göstergesidir.

Siyasi ve İdari Yapı

Theodoros, İmparator Iustinianos (527-565) döneminde dünyaya gelmiş, II. Iustinos (565-578), Tiberios (578-582), Mavrikios (582-602), Phokas (602-610) ve Herakleios (610-641) dönemlerini yaşamıştır. Theodoros'un dünyaya geldiği Iustinianos dönemi tüm Hristiyanları bir bayrak altında toplama, inançta birlik sağlama ve yapısal kalkınma çabalarının gerçekleştiği bir dönemdir. Ancak Iustinianos'un imparatorluğu eski görkemli günlerine döndürme çabaları başarılı olamadı ve bu dönem insanı dış tehditler, doğal

afetler ve salgınlar gibi kriz dönemlerini sürekli olarak deneyimledi. Iustinianos'un çabalarının sonuçsuz kalması ve yüzyıllarca süren güvenlik ortamından kaos dönemine geçiş ortamında yaşamını sürdüren azizin, ölümünden kısa süre sonra yazılan hayat hikâyesinde kötü günlerin geleceği, azizin bir kehaneti şeklinde işlenmektedir. Zira Iustinianos'un ölümüyle başlayan ve Herakleios'un tahta geçmesine kadar olan süreç, Bizans tarihinin en kasvetli dönemlerinden biri olarak kabul edilir (Vasiliev, 2016, s. 203).

Theodoros'un hayat hikâyesinde bahsedilen imparatorlar Iustinianos, Tiberios, Mavrikios, Phokas ve Herakleios'tur. İmparatorların meşruiyet kaynaklarından birinin de dindarlık olduğu, imparatorlardan bahsedilirken hepsinin isminden önce "εὐσεβούς (dindar)" kavramının kullanılmasından anlaşılmaktadır. Theodoros, Iustinianos'un saltanatının başlarında imparatorun fermanını taşıyan Kosmas adlı bir imparatorluk görevlisinin oğlu olarak dünyaya geldi. Theodoros altı yaşına geldiğinde annesi, onu imparatorun hizmetine girmesi için Konstantinopolis'e götürme hazırlığı yaparken rüyasında Şehit Aziz Georgios'u gördü ve Aziz, Theodoros'un annesini bu yolculuktan alıkoydu. Böylelikle Theodoros'un Sykeon ve çevresindeki hayatı, Aziz Georgios kültü merkezli olarak Iustinianos döneminde başladı (Vie de Theodore de Sykeon, 5. 1-20).

İmparator Tiberios'tan sonra Mavrikios'un imparatorluk tahtına oturması, hagiografide azizin bir kehaneti şeklinde anlatılmaktadır:

"...İmparator Tiberios, Mavrikios'u general olarak atayıp Perslere karşı savaşması için doğuya gönderdi. Mavrikios, Persleri mağlup ettikten sonra imparator tarafından ona, başkente dönmesi emredildi. Galatia bölgesinden geçerken İsa'nın hizmetkârının [Theodoros] şöhretini duydu. Bu sırada Theodoros mağarasında inzivaya çekilmişti. Mavrikios, kardeşi Petros ve emrindekiler ile birlikte tepeye çıktı ve azizin ayaklarına kapanıp dua istedi. Kutsanmış adam ona ayağa kalkmasını söyledi ve Tanrı'ya onun için dua etti. Sanki ilahi vahiy ile Mavrikios'a şöyle dedi: "-Oğlum, kutsal şehit Georgios'a dua etmeye devam edersen, yakında büyüklüğünü öğreneceksin. Çağrıldığımız imparatorlukta görevinizi yapın; ancak yüksek makamlara ulaştığınızda, yoksulların ihtiyaçlarını unutmayın". Mavrikios, tam olarak hangi makama ulaşacağını sorduğunda, aziz onu arkadaşlarından ayırdı ve ona imparator olacağını açık bir şekilde söyledi. Mavrikios ve beraberindekiler Azizin duasını aldıktan sonra sevinçle [Sykeon'dan] ayrıldılar ve Konstantinopolis'e ulaştılar. Kısa bir süre sonra azizin kehaneti gereği Tiberios'un ölümü üzerine Mavrikios, imparatorluk tahtına oturdu ve Theodoros'un sözlerini hatırlayıp, kendisine ve imparatorluğuna dua etmesini rica eden bir mektubu azize gönderdi. Mektubunda bir istekte bulunmasını istedi. Theodoros, başrahip Philomenos'u imparatora gönderdi ve ayrıca manastırdan yardım uman fakirlerin ihtiyaçlarını karşılamak üzere az miktarda da olsa yiyecek hediyesini güvence altına almak için bir mektup yazdı. İmparator mektuba karşılık olarak manastıra yılda 600 modii³ buğday hibe etti ve Theodoros'a bir kadeh gönderdi..." (Vie de Theodore de Sykeon, 54. 1-33)

Mavrikios'un imparator olmadan önce imparatorluğun doğu cephesinde Sasanilere karşı mücadele ettiği tarihî kayıtlardan bilinmektedir. Mavrikios imparatorluğunun öncesinde dört yıldır bulunduğu Sasani cephesinde orduyu kapsamlı biçimde yeniden örgütlemiş ve askerlere nefes aldırarak umut vermişti (The History of Theophylact Simocatta, 1986, II. 9. 1-4; Timothy, 2011, s. 151; Norwich, 2013, s. 223). Hayat hikâyesinde geçen Mavrikios (Μαυρικίος)'un kardeşi Petros (Πέτρος)'un varlığını da kaynaklardan biliyoruz (The History of Theophylact Simocatta, VI. 11. 2). Zira Mavrikios kardeşi Petros'u önemli makamlara getirmiş ve Petros'un, Mavrikios'a yakınlığı ölümüne neden olmuştu (The History of Theophylact Simocatta, VIII. 13. 2; Theophanes, s. 418, 419; Norwich, 2013, s. 228). Sykeon'un doğudan başkente giden ana yol üzerinde bulunduğu düşünüldüğünde bu ziyaret ihtimal dahilindedir. Mavrikios'un Theodoros'u ziyareti, adı

³ 1 modius: 8,73 libre; 1 libre: 453,59237 gram.

kehanetler ile anılmaya başlanmış olan azizi ziyaret ederek bölge insanını hoşnut etme, yanına çekme ve varlığını meşrulaştırma çabası olarak düşünülebilir. Metne göre Mavrikios, imparatorluk makamına geldiğinde Sykeon'daki manastıra yardım ederek Theodoros ile olan bağlılığını da devam ettirmiştir. Bu durumda kırsaldaki muhtaçlar ile imparatorluk arasında Theodoros, bir aracı vazifesi görmüştür. Hagiografiye göre Mavrikios ile Theodoros arasındaki bağ, Mavrikios'un tahttan indirilmesine kadar devam etmiştir. Theodoros, başkente gidip Mavrikios'u ziyaret etmiş, Patrik Kyriakos ile görüşmüş ve bu sırada birçok kehanetler gerçekleştirmiştir (Vie de Theodore de Sykeon, 82-96). Hagiografiye göre Theodoros, Mavrikios'un öldürüleceğini ve onun ölümünden sonra daha kötü şeyler olacağını Mavrikios'un ölümünden bir gün önce manastırdaki öğrencilerine bildirdi (Vie de Theodore de Sykeon, 119). Mavrikios'un öldürülmesi ve Phokas'ın tahtı ele geçirmesinden bahsedildikten sonra Phokas'ın yeğeni Domnitiolos (Δομνιτιόλου)'un Perslere karşı görevlendirilmesi ve imparatorun kayınpederi Sergios (Σεργίου)'un Domnitiolos'a bir komplo kurduğu, bu gelişmeler üzerine Domnitiolos'un, doğudaki düşmanlar ve Sergios'un komplosu karşısında yolculuğuna devam etmeye cesaret edemediği, Sykeon'daki manastıra gelerek Theodoros'un duasını istediği ve Theodoros tarafından yoluna devam etmesi konusunda cesaretlendirildiği kaydedilmektedir (Vie de Theodore de Sykeon, 120). Mavrikios'un öldürülmesi ve Phokas'ın imparatorluk tacını giymesinin akabinde Leontios'un başkente çağrıldığını, yerine Domentziolos'un general olarak atandığını ve Sasanilere karşı mücadeleyi üstlendiğini dönemin diğer kaynaklarından da biliyoruz (Theophanes, s. 429, 430, Sergius'un komplosunun içeriği hakkında bilgi sahibi değiliz).

Mavrikios'un tahttan indirilişi, Diocletianus'un 284 yılındaki darbesinden bu dönemde kadar doğuda şiddet içeren ilk başarılı azil olarak kabul edilmektedir (Mitchell, 2016, s. 612). Phokas, halk nezdinde illegal bir hükümdar olarak algılanıyor, halkın hoşnutsuzluğu, doğu bölgelerindeki monofizit toplumların dinî anlaşmazlıklarıyla da pekiştiriliyordu (Mitchell, 2016, s. 612).

Phokas döneminin genel havasını yansıtan birkaç örnek hagiografide bulunmaktadır. Phokas'a karşı isyan etmekle suçlanan doğuştan Kapadokyalı olan Georgios adlı bir adam, zincirlerle bağlı bir şekilde imparatorluk muhafızları ve askerleri eşliğinde Sykeon'un üzerinde bulunduğu ana yoldan geçerken onun İmparator Phokas'a karşı ayaklanma başlatmakla suçlandığı söylendi. Georgios, azizin şöhretini duyduğundan onun duasını almak üzere muhafızlarla birlikte tepeye çıktı ve azizin duasını alarak yanından ayrıldı. (Burada Georgios'un zincirlerinin çözülmesi, kaçabilecek iken Theodoros'un telkinleri ile kaçmaya teşebbüs etmediği şeklinde bir mucize de bölümde anlatılmaktadır. Bkz. Vie de Theodore de Sykeon, 125). Hagiografideki bu olaya istinaden insanların Phokas'tan memnun olmadığını ve ülkede ayaklanmaların varlığı düşünülebilir. Yine Theodoros'un Phokas dönemindeki Konstantinopolis ziyaretinde Phokas ile yaşadıkları, imparatorun yönetiminden halkın hoşnut olmadığını göstermektedir. Hayat hikâyesine göre Theodoros, Mavrikios döneminde olduğu gibi Phokas döneminde de başkente gitti. Bu ziyaretinde kendisini Patrik Thomas (Θωμάς ὁ πριμάρχης) karşıladı. İmparatoru hastalığından dolayı ziyaret etti ve dua ederek onu hastalığından kurtardı. Phokas, Theodoros'tan imparatorluğu için dua istediğinde Theodoros, Phokas'a duaların kabul olmasını istiyorsa adam öldürmeye ve kan dökmeye son vermesi hususunda nasihatte bulundu ve Phokas bu sözler üzerine hiddetlendi (Vie de Theodore de Sykeon, 133).

Georgios'un ayaklanması ve Theodoros'un Phokas'a nasihatleri birlikte değerlendirildiğinde imparatorluğun genelinde olduğu gibi Phokas yönetiminden Ankara ve kırsalındaki ahalinin de memnun olmadığı anlaşılabilir. Yine Theodoros'un

başkentte Patrik Thomas ile görüşmesi sırasında kutsal kiliselerin ıssızlaşması, devlet için kritik dönemlerin başlaması, barbar halkların istilaları, çok kan dökülmesi, halkın yıkım ve esarete uğraması ve en önemlisi de düşmanın gelişinin yakın olduğuna dair sözleri (Vie de Theodore de Sykeon, 134), hagiografinin yazıldığı VII. yüzyılın ilk yarısında bölge insanının gelecekte endişeli olduklarını göstermektedir.

Theodoros'un, İmparator Herakleios'un saltanatının üçüncü yılında (613) vefat ettiği (Vie de Theodore de Sykeon, 170. 24-28) ve Herakleios ile de görüştüğü kaydedilmektedir. Hayat hikâyesinin Herakleios dönemi açısından önemi, Herakleios'un hükümdarlığının başında, Phokas devri komutanlarını bertaraf etmesi ve tahtını sağlama alması süreci hakkında bilgiler bulunmaktadır (Hagiografideki veriler dönemin diğer kaynaklarında da bulunmakta olup Herakleios'un saltanatının başlangıcındaki olaylar hakkında detaylı anlatım için bkz. John of Nikiu, 1916, CVII-CX). Ekim ayının yedisinde (610) Phokas'ın tahttan indirildiği ve Herakleios'un hükümdar ilan edildiği haberi Sykeon'a ulaştı. Herakleios tahta oturduğunda Phokas'ın kardeşi ve muhtemelen Magister militum per Orientem olan Komentiolos/Κομεντιόλου, Ankara'yı kendine hareket merkezi yaparak büyük bir ordu ile Anadolu platosunda etkin bir durumda idi (Vie de Theodore de Sykeon, 152. 19-27; Herakleios'un imparatorluğunu sağlamlaştırması ve Komentiolos ile mücadelesi için bkz. Kaegi, 2003, s. 47vd.). Komentiolos'un Ankara'da Herakleios'a isyan ettiği bilgisinin hagiografide bulunması, isyanın Sykeon'da da heyecan uyandırdığını göstermektedir. Hayat hikâyesine göre Theodoros ile Herakleios iki defa görüştüler. İlk görüşme Herakleios'un hükümdarlığının başında Patrik Sergios ile birlikte imparatorun huzurunda gerçekleşti ve Theodoros, imparatoru tebrik ederek onun için dualar etti (Vie de Theodore de Sykeon, 155). İkinci görüşme ise Theodoros'un son zamanlarında Sykeon'da gerçekleşti. İmparator Herakleios, Sasanilere karşı harekâtında Antiocheia'ya ilerlerken azizin duasını almak için manastıra geldi. Theodoros, imparator için dualar ettikten sonra ona buğday unundan yapılan ekmekler, elmalar ve seçme şaraplar verip yemeğe davet etti. Ancak imparator acelesi yüzünden hem yemek teklifini hem de kendisine sunulan hediyeleri kabul etmeyerek, hediyelerin dönüşte alması için saklanmasını rica etti. İmparatorun bu tutumu Theodoros'u üzdü ve hediyeleri almamasını, imparatorun düşman karşısındaki mağlubiyetinin göstergesi olarak yorumladı. Yine burada Theodoros, hayat hikâyesinin yazarı Georgios'a imparatorun uzun yaşayacağını ve otuz yıl hüküm süreceğini bildirdi (Vie de Theodore de Sykeon, 166). İmparatorun uzun saltanatı da Theodoros'un bir kehaneti olarak algılanıyor.

Sasanilere karşı harekete geçmeden önce Herakleios'un, Komentiolos'un isyanı ile uğraşmak zorunda kaldığını görüyoruz. Bu isyanı, Foss'un ifadesiyle, olayların ortasında kalan Sykeonlu Theodoros'un hayat hikâyesinden öğrenebiliyoruz. İmparator, isyanı diplomasi yoluyla bastırmaya çalışmış ve Komentiolos'a elçi olarak bir keşiş göndermişti. Bu özel görevli keşiş, ana yol üzerinde bulunan Sykeon'dan geçerken Theodoros ile görüşmüş ancak Komentiolos'u isyandan vazgeçirememişti. Bunun üzerine Herakleios, Mavrikios döneminde Sasani sınır komutanı olan Philippicos'u, Komentiolos ile görüşüp isyandan vazgeçmesini sağlamak üzere göndermişti. Philippicos, isyancıların askerî harekâtını yakından takip ederken Komentiolos'un adamları tarafından tutuklanmış ve Komentiolos'un kışlık karargâhı olan Ankara'ya getirilmişti. Komentiolos, birliklerini Herakleios'a karşı nihai karşılaşmaya hazırlayarak batıya doğru yürüdüğü sırada yanında bulunan Armenian ordusunun komutanı/Magister militum per Armenian tarafından suikast düzenlenerek öldürüldü (Foss, 1977, s. 69; Kaegi, 2003, s. 65; Akyol, 2022, s. 100, 101). İmparator isyanın son bulmasıyla kısa sürede Anadolu'nun tamamına hâkim oldu (610/611). Doğu orduları komutanlığına/Magister militum per orientem Komentiolos'un yerine Priskos atandı. Herakleios döneminde Ankara ve kırsalının Sasanilere karşı mücadele için doğu sınırları ile başkent arasında seyahat eden ordulara ev sahipliği

yaptığı ve askeri bir hareketliliğin olduğu görülmektedir. VI. yüzyılın sonu ve VII. yüzyılın başında Ankara'nın, Armenia ve Syria'nın tehdit altındaki sınırlarına kolay ulaşım imkânı sağlayan stratejik konumundan dolayı doğu ordularının kışlık karargâhu olduğu bilinmektedir. Roma'nın doğu sınırları ile olan münasebetlerinde önemli askeri açıdan önemli olan şehir, Herakleios ve daha sonraki dönemlerde de bu işlevini ifa edecektir.

Hagiografinin yazarı Theodoros'un öğrencisi Eleusios Georgios, Theodoros'un Sasani (metinde Pers/Περσ olarak geçiyor) istilasını önceden haber verdiğini ve gerçekleştiğini de anlatıyor. Anlatıya göre; Theodoros, Permataia (Περματαία) köyünden olan öğrencisi Leontios (Λεόντιος)'a Perslerin bölgeyi istila edeceğini ve kendisinin de onlar tarafından öldürüleceğini daha önceden söylemişti. Sasaniler Ankara kırsalında etkili olduğu sırada Leontius, hücrelerinden çıkmayı ve inzivaya ara vermeyi reddettiği için hücrelerinde şehit olarak Persler tarafından öldürüldü (Vie de Theodore de Sykeon, 49. 15-23). Dolayısıyla Eleusios Georgios, bölgedeki Sasani istilasının canlı şahididir.

Theodoros'un ölümünden hemen sonra Sasanilerin Herakleios döneminde Anadolu'da iki büyük istila gerçekleştirdiği bilinmektedir. Bunlardan birincisi 615 yılında; diğer ise 622 yılında gerçekleşmiştir. 615 yılında Şahin komutasındaki Sasani ordusu, Anadolu'yu boydan boya geçerek Kadıköy'e kadar ulaştı (Abu'l-Farac, 1999, s. 169; Akyol, 2022, s. 101). Bizans'ın savunma sisteminin çöktüğünü gösteren bu istiladan Ankara'nın nasıl etkilendiği bilinmemektedir. Sasaniler, muhtemelen bu seferde ana yolu kullandılar ve Ankara'ya da saldırdılar. Ancak kaynaklarda bu istilanın kente olan etkisine dair bir bilgi bulunmamaktadır. 622 yılındaki istila, Ankara'yı da doğrudan vurmuş ve şehir için III. yüzyıldan bu yana yaşanan en büyük yıkım olmuştur. Genel olarak 622 yılında gerçekleştiği kabul edilen (Seferin tarihlendirilmesi hakkında kaynaklardaki veriler ve yorumlaması için bkz. Akyol, 2022, s. 102) ikinci büyük istilada Sasani komutanı Sharbaraz/Şehribaz, Anadolu'ya bir sefer düzenlemiş, Ankara'ya ulaşmış ve şehri ele geçirmiştir. Ankara'dan hareketle batı Anadolu'ya ilerleyerek Rodos adasını zapt etmiştir (Agapius, s. 198; Süryani Mihail Vekayinamesi, 1944, s. 5). Theodoros'un hayat hikâyesinde yukarıda aktardığımız olay, Sasani istilasının şehrin kırsalında da etkili olduğunu göstermektedir. Ankara'da Sasani istilasını, arkeolojik olarak bir yanık tabakası ile belirlenmektedir. Çankırıkapı Roma Hamamı'nda 1938 yılında TTK tarafından yapılan sondaj çalışmalarında ortaya çıkarılan kül/yanık tabakası, burasının büyük bir yangından zarar gördüğünü ortaya koymuştur. Yapılan kazı çalışmalarında elde edilen bulgular, Roma Hamamı'nın Sasani istilasını sırasında yakılarak yıkıldığını göstermektedir. Kazılarda bulunan sikkelerden de bu durum görülebilmektedir. Sikkeler, III. yüzyıldan Herakleios döneminin başına kadar düzenli olarak devam etmesine rağmen Herakleios dönemi başından itibaren birden kesilirler. Dolayısıyla hamam kompleksi, Sasaniler tarafından yıkılmış ve uzunca bir süre tekrar inşa edilmemiştir. Daha sonra nispeten küçük boyutta yeniden inşa edilmiştir. Şehir surları içerisinde bulunan ve dönemin en önemli yapılarından biri olan hamamın tahrip edilmesi ve terk edilmesi, küçük ölçekte de olsa, uzunca bir süre yeniden yapılamaması, şehrin içinde bulunduğu olumsuz şartları göstermesi bakımından önemlidir (Akyol, 2022, s. 102).

Sasani istilasına tedbir olarak şehir surlar içinde müstahkem bir hale (III. yüzyıl krizinde olduğu gibi) dönüştü ve bu süreçte kırsalın güvenliği ortadan kalktı. Kırsalda güvenliğin ve otoritenin ortadan kalktığının bir göstergesi de Herakleios'un Sasaniler önünde geri çekilişi sırasında Sykeon'da bulunan Aziz Theodoros ve Aziz Georgios'un kalıntılarının Konstantinopolis'e götürülmesidir. Theodoros ve Georgios'un hatrası bu nakilden sonra Konstantinopolis'te "Sikeote" olarak adlandırılan Agios Georgios Manastırı'nda yaşamaya devam etti (DowlingSoka, 2020 s. 5, 47). Sasani istilasının

ortadan kalkması sonrasında muhtemelen manastır yeniden canlanmış ve Eleusios manastırda keşiş olarak kalmıştır.

Theodoros'un hayat hikâyesinde İmparator Iustinianos, Mavrikios, Phokas ve Herakleios dönemlerine dair mucizeler arasında verilen siyasi-askeri bilgilerin tarihî akışa uygun olduğu görülmektedir. Adı geçen imparatorlar dönemine dair anılan isimlerin (Patrik Kyriakos, Domentziolos, Sergios, Komentiolos...vs.) faaliyetleri ile birlikte gerçeklik içinde verilmesi, metni bir hagiografi olmanın ötesine geçirip tarihî bir kaynak haline getirmektedir.

Hagiografide mekânsal olarak Sykeon köyü merkeze alınmış ve diğer yerleşimler Sykeon'a olan uzaklığı ile kaydedilmiştir. Biyografi yazarının bölge insanı olması, onun verdiği bilgilerin sıhhatini artırmaktadır. Sykeon'un bağlı bulunduğu idari birimleri anlatırken kasabalar, şehirler, eyalet ve eyalet merkezi zikredilmektedir.

Doğu Roma idari teşkilatının tarihî süreç içerisinde değişime uğradığını biliyoruz. Hayat hikâyesinde Sykeon'un idari olarak Anastasioupolis kasabasına bağlı olduğu ve kasaba merkezine on iki mil uzaklıkta bulunduğu; Anastasioupolis'in de Galatia Prima eyaletinin metropolisi Ankara'ya bağlı olduğu kaydedilmektedir (Vie de Theodore de Sykeon, 3. 1-3). Sykeon'dan geçen imparatorluk ana yolu Ankara'ya ulaşmakta idi ve Ankara, başpiskoposluk merkezi, eğitim manastırları bulunan, açık bir şekilde bölgenin lider şehri konumunda idi. İmparator Diocletianus zamanına kadar devam eden ve III. yüzyıl krizi olarak anılan dönemin yaralarını sarmak için adı geçen imparator köklü reformlar yapmak zorunda kaldı. Daha önceki eyaletleri daha küçük bölgelere ayırarak on iki dioecesis oluşturdu. Ankara'nın merkezi bulunduğu Galatia Eyaleti, Galatia Prima ve Galatia Secunda/salutaris isimleriyle ikiye bölünmüş oldu. Bu idari düzenleme ile Galatia Prima'nın metropolisi Ankara; Galatia Secunda'nın metropolisi ise Pessinus oldu (Hieroclis, 696. 5; Cramer, 1832, s. 85; Akyol, 2022, s. 207). Bu düzenlemeyle Galatia Prima, consularis (κονσουλάριον) unvanlı yüksek bir vali tarafından yönetilen, merkez Ankara olmak üzere altı küçük şehri (ταβία / Tavium, 'Ασπινα / Bala - Şedidhöyük, Κίννα / Bala - Karahamzalı?, 'Ρεγαναγαλία / Reganagalia / Lagania - Beypazarı, 'Ρεγέμνηξος / Regemnezus - Minizus - Güdül - Çağ?, 'Ηλιοπόλις / Iulio polis / Nallıhan - Çayırhan) ve kırsalını kapsayan bir eyalet haline getirildi (Akyol, 2022, s. 207). Anadolu'nun idari teşkilatı anlamında hayat hikâyesinde verilen bilgilerin, dönemin idari teşkilatı hakkında bilgi veren diğer kaynaklar ile uyumlu olduğu görülmektedir. Bu durum, hayat hikâyesinin yazarının bölge insanı olduğunun da bir göstergesidir.

İstilalara karşı Roma'nın kendini savunmak amacına dayanan thema sisteminin uygulanmasının hemen öncesine kadar Diocletianus döneminde yapılan idari düzenlemenin Ankara ve çevresi için geçerli olduğu görülmektedir. Eyalet merkezi ve eyalet şehirleri ile Sykeon'un konumu ile ilgili giriş başlığında kaydettiğimiz birçok köy yerleşimi de VII. yüzyılda bu isimler ile anılmaktaydı.

Metinde geçen Galatia (Γαλατία), Pontus (Πόντος), Bithynia (Βιθυνία) gibi yer adları, Anadolu'nun tarihî coğrafyası açısından kültürel devamlılığı göstermektedir.

Sosyal Hayat

Hayat hikâyesinde Theodoros'un mucizelerinin çoğunluğunda tarlalara ve bahçelere zarar veren kuraklık, dolu, sel, çekirgeler ve haşereler üzerine olması, bölge insanının ekonomik etkinliğinin tarım ve hayvancılık olduğunu göstermektedir. Hayat hikâyesinde Sykeon'da ve çevre köylerdeki çiftçilerin faaliyetlerini etkileyen olumsuz durumlarda Theodoros'a başvurduğunu görüyoruz. Hayat hikâyesindeki bir örnek şöyledir:

“...Mazamia (Μαζαμία) köyünde haziran ayında büyük bir çekirge sürüsü ortaya çıktı ve bölgeyi bir bulut gibi kapladı. Yaz mahsullerine ve üzüm bağlarına zarar verdi. Köylüler bu bela başlarına geldiğinde, daha önce Aziz'in gerçekleştirdiği mucizeleri bildiklerinden hep birlikte ona geldiler, ayaklarına kapandılar ve gelmesini rica ettiler. Aziz onları rahatsız eden bu hastalıktan kurtarmak için onlarla birlikte gitti. Katolik kilisesi olan St. Irenikos (Αγίου Ειρηνικού)'ta konakladı. Ertesi gün ovada dini bir alayı yönetti. Köylülere belirli bir yerde durmalarını ve Rabb'e merhamet için dua etmelerini söyledi. Kendisi de eline üç çekirge aldı ve onlar için dua etti. Dua ederken elindeki üç çekirge öldü; şükrettikten sonra şöyle dedi: Kiliseye dönelim, çünkü Rab merhametini hızla gösterecektir.” Ve böylece kutsal ayın tamamlandıktan sonra Aziz Irenikos kilisesine döndüler. Ertesi gün köylüler ovaya gittiklerinde bütün çekirgeleri ölü buldular...” (Vie de Theodore de Sykeon, 36. 1-23)

Hayat hikâyesine göre Theodoros, inzivada kullanmak üzere bir demir kafes yapmasını Mossyna köyünde bulunan demirci ustasından istemişti. Köyün insanları da kafesin yapılabilmesi için demirciye tarım aletlerini götürerek yardım ettiler (Vie de Theodore de Sykeon, 27. 1-5). Köylüler, Theodoros'un inzivaya çekileceği mekânda kendi paylarının da olmasını istediklerinden demir kafese materyal sağladılar. Köylülerin bu amacı gerçekleştirebilmek için ellerinde bulunan demir aletleri vermeleri bir fedakârlık olarak okunabileceği gibi bahsi geçen köylülerin çiftçilik mesleğini icra ettikleri de anlaşılabilir.

Hayat hikâyesinde köylülerin öküz arabası ile taşımacılık yaptığı (Vie de Theodore de Sykeon, 56. 3-18), başka bir olayda cezalandırmak amacıyla kullanılan kırbacın öküz derisinden yapıldığı (Vie de Theodore de Sykeon, 116. 17), 542 yılındaki vebadan etkilenen öküzlerin de Theodoros tarafından kurtarıldığı kayıtları (Vie de Theodore de Sykeon, 45. 13), şehir ve kırsalında öküz yetiştirildiği ve zirai maksatlı kullanıldığını göstermektedir. Öküzlerin çektiği arabalar ile kilise yapımı için kireç taşındığı kayıtdan hareketle hayvanlardan taşımacılıkta da faydalandığını görüyoruz. Zira Galatia'da öküz boyunduruğu ve pulluk tasvirli mezar taşları da bu durumu desteklemektedir. Tarımda makineleşmenin yaygınlaşmadığı XX. yüzyılın ortalarına kadar şehir ve kırsalında öküz yetiştiriciliği ve tarımda kullanımı söz konusudur. Bölgede yetiştirilen diğer bir hayvanın da deve olduğu, hayat hikâyesindeki bazı bölümlerden anlaşılmaktadır. Aslında deve yetiştiriciliğinin Roma-Bizans Anadolu'sunda sıradan bir etkinlik olduğu bilinmekle birlikte hayat hikâyesindeki kayıtlar da bu durumu desteklemektedir. Hayat hikâyesine göre, Theodoros'un babası Kosmas, Iustinianos döneminde imparatorluk görevlisi idi ve develer üzerinde yaptığı akrobatik hareketleriyle tanınmaktaydı (Vie de Theodore de Sykeon, 3. 13, 14). Bizans dönemi Ankara ve kırsalında devenin yetiştirilen diğer hayvanlar gibi sıradan bir hayvan olduğu ve sonraki dönemlerde de şehir ve kırsalında devenin kullanıldığına dair kayıtlar mevcuttur. Daha çok ulaşım amacıyla kullanılmış olan develerin, şehir ve kırsalındaki varlığı uzun süre devam etmiştir (Akyol, 2022, s. 251). Theodoros, vahşi atları ve katırları da arabaya koşulmak veya binmek için uysal hale getirmişti (Vie de Theodore de Sykeon, 99. 1-11). Yine Theodoros'un hızlı bir koşucu olduğunu aktarırken hayat hikâyesinin yazarının, azizin bahis için atlar ile üç millik bir koşu yaptığı ve onları geride bıraktığını aktarması (Vie de Theodore de Sykeon, 13. 24-26), at yetiştiriciliğinin yanında bölgede bahisle at yarışı yapıldığını da göstermektedir.

Hayat hikâyesine göre Ankara ve kırsalında canlı bir zirai hayatın varlığı görülmektedir. Bu bağlamda Sykeon ve çevredeki köylerdeki en önemli ekonomik etkinliğin tarım ve hayvancılık olduğunu söyleyebiliriz. Theodoros'un manastırını inşası sırasında işçiler çalıştırdığını biliyoruz. Bu işçilerin de tarlada çalışmak zorunda olmadıkları sürelerde artı gelir elde etmek için çalışan kırsaldaki köylüler olduğu düşünülebilir.

Hem Theodoros'un hem de onun hayatını kaleme alan öğrencisi Eleusios Georgios'un temel düzeyde eğitim aldıkları anlaşılmaktadır. Theodoros sekiz yaşında iken annesi tarafından okula başlatıldı. Onun eğitimde diğer çocuklardan daha ileri olduğu da kaydedilmektedir. Burada önemli olan temel düzeyde, muhtemelen dinî eğitim veren bir kurumun köyde bulunuyor olmasıdır (Vie de Theodore de Sykeon, 5. 20-28). Bir hastalıktan muzdarip olan bir kadının oğlunun Enistratos (Ενίστρατος) olarak da adlandırılan Mossynon (Μοσσύνων) köyünde öğretmen olduğu kayıtlıdır (Vie de Theodore de Sykeon, 26. 11-13). Sykeon'da olduğu gibi diğer köylerde de okulun varlığı anlaşılmaktadır.

Theodoros'un onu çok seven ve kendisine rol-model olarak gören Blatta (Βλάττα) isminde küçük bir kız kardeşi vardı. Theodoros, annesi evlenip Ankara'ya gittikten sonra sahipsiz kalan kız kardeşini rahibe olarak yetişmesi için metropol Ankara'da bulunan Petris (Πετρις) Rahibe Manastırı'nın rahibelerine teslim etti (Vie de Theodore de Sykeon, 25. 14-18). Bu kayıttan hareketle Ankara'da Petris adında bir rahibe manastırının var olduğu ve kırsaldaki sahipsiz kalan kızların da manastırın insan kaynağını oluşturan bir grubu oluşturduğu görülmektedir. Hayat hikâyesinde Ankara kırsalında ekonomik etkinlikler hakkında da bilgiler bulunmaktadır. Theodoros'un doğduğu Han, Hac Yolu üzerinde bulunmakta idi ve Ankara ile başkent arasında yolcular için bir durak işlevi görüyordu. Sykeon'dan geçen bir imparatorluk otoyol sisteminin varlığı başkent ile doğu sınırları ve özellikle Ankara arasındaki iletişimi arttırmakta ve seyahat kolaylığı sağlamaktaydı. Theodoros'un annesi, anneannesi ve teyzesi bu hanı işletiyorlardı. Han işleten bu kadınlar handa fahişelik mesleğini icra ediyorlardı (Vie de Theodore de Sykeon, 3. 4-10). Fahişelik, din adamları tarafından onaylanmasa da vergilendirmeye bağlı yasal bir kimliğe sahipti. Diğer meslek gruplarından olduğu gibi fahişelerden de collatio lustralis vergisi alınıyordu (Akyol, 2022, s. 240). Ankara toplumunun Hristiyanlık öncesinde fahişeleri dışladığına ve gayri insani muamelelere maruz bıraktığına dair açık bir kayıt olmamakla birlikte Theodoros'un bir dini figür oluşu ile annesi ve diğer kadınların fahişeliği bıraktıkları görülmektedir (Vie de Theodore de Sykeon, 6. 4). Theodoros'un hayat hikâyesinde olağanüstü anlatılar (içine iblis/şeytan giren kişilerden iblisi/şeytanı çıkarma gibi) içerisinde, iblis tarafından Theodoros, bir fahişenin çocuğu olmakla aşağılanmaktadır (Vie de Theodore de Sykeon, 18. 25; 84. 18). Hayat hikâyesine göre handaki kadınlar, fahişelik mesleğini bırakarak dindarlık yolunu seçmişler ve böylelikle saygınlık kazanmışlardır (Vie de Theodore de Sykeon, 6. 3-5). Bu dönemde fahişeliğin Ankara ve kırsalında sosyal tabakalaşma içerisinde altlarda bulunduğu ve Hristiyanlığın fahişeleri yeraltına itmiş olduğu söylenebilir. Hayat hikâyesinde handaki kadınların fahişeliği bıraktıktan sonra da hanı işletmeye devam ettikleri görülüyor. Ankara ve çevresi için başka bir kayıt bulunmamasına rağmen Urfa'da hanlar ve fahişelik ilintisi hakkında bir bilgi vardır. Piskopos Rabbula (412-435), Urfa'ya giden papaz, rahip ve diyakozların kilise misafirhaneleri veya manastırların dışında herhangi bir yerde ve özellikle hanlarda konaklamalarını yasaklamıştı (Akyol, 2022, s. 240). Bu durumda Ankara'yı çevreye bağlayan anayollar üzerinde bulunan hanlarda fahişelik mesleğinin icra edildiğini söyleyebiliriz.

Hana gelen misafirlere ve özellikle resmi görevli vali gibi üst düzey ziyaretçilere yemek hazırlayan ve yaptığı iş misafirler tarafından da takdir edilen Stephanos (Στέφανος) adlı bir aşçı bulunuyordu (Vie de Theodore de Sykeon, 6. 1-3). Ana yol üzerinde bulunan hanlarda yemek hizmetinin verildiği ve buralarda aşçılığın da bir meslek olarak icra edildiği görülmektedir.

Hayat hikâyesine göre Theodoros, inzivada kullanmak üzere bir demir kafes yapmasını Mossyna köyünde bulunan demirci ustasından istedi. Köyün insanları da

kafesin yapılabilmesi için demirciye tarım aletlerini götürerek yardım ettiler (Vie de Theodore de Sykeon, 27. 1-5). Temel ekonomik etkinliğin tarım olduğu kırsalda tarım aletleri yapan bir demircinin bulunması kırsalda yaşayanlar için önemlidir. İhtiyaçları olan aletlerin temini veya onarımı için kasaba veya şehir merkezine gitmeye gerek kalmadan nispeten yakın bir yerden ihtiyaçlarını karşılamış oluyordular. Bir köyde meşhur bir demircinin bulunuyor oluşu da kırsalda canlı bir sosyo-ekonomik hayatın varlığını göstermektedir.

Ankara'da yaşayan halkın bireysel olarak sahip oldukları rollere ve ekonomik güçlerine göre bazı sosyal gruplara ayrıldığı görülmektedir. Metinde vali, asker, memur gibi imparatorluk görevlileri ve sıradan halk zikredilmektedir. Zenginlerin Ankara'da önemli bir sosyal tabaka olduğunu, şehir yazıtlarından görebiliyoruz. Theodoros'un annesi Maria'nın Ankara'da yaşayan David isimli bir protiktor ile evlenmesi olayından zenginlerin şehirde VI. ve VII. yüzyılda da etkin bir grup olduğunu görüyoruz.

Metinde kırsalda yaşayan yaban hayvanları hakkında da bilgiler bulunmaktadır. Theodoros'un çocukluğunda Aziz Georgios makamına gizlice gitmesi ailesini endişelendirmişti. Çünkü son zamanlarda çocuklara saldıran vahşi bir kurt Sykeon'a musallat olmuştu (Vie de Theodore de Sykeon, 9. 6-10). Theodoros inzivada iken mağarasının önüne bir kurdun (Λύκος) geldiğini ve hizmetkâr (σμηρῆτης) Marinos'u korkuttuğu kaydı bulunmaktadır (Vie de Theodore de Sykeon, 30. 20-24). Bu kayıtlardan Sykeon köyünün yukarısındaki tepede bulunan Aziz Georgios makamının (ki Theodoros, daha sonra manastırını da buraya inşa etmişti.) etrafındaki yaban hayatının korkulan bir canlısı kurtlar idi. Bugün dahi hayvancılık ile uğraşan nüfus için korkulan bir hayvan olan kurt, Ankara kırsalının yaban hayvanlarından. Theodoros'un yaban hayvanları ile de iletişimin olduğunu anlatan Elesios, Theodoros'un kafesteki inziva hayatı sırasında bir ayının gelip azizin elinden bir şeyler yedikten sonra kimseye zarar vermeden uzaklaştığını anlatıyor. Sykeon ve çevresi özelinde incelediğimiz Ankara kırsalında canlı bir yaban hayatının varlığı da görülmektedir.

Sonuç

Theodoros'un hayat hikâyesi, öğrencisi ve kendisinin yetiştirdiği Georgios/Eleusios tarafından ölümünden yaklaşık otuz yıl sonra yazılmıştır. Georgios'un verdiği bilgiler, birçoğu bizzat tanık olarak aktardığı veriler olması sebebiyle güvenilir ve doğru verilerdir. Bu yönüyle VI. ve VII. yüzyıl Ankara ve kırsalı için referans olarak kullanılabilir.

İmparatorluğun istilalar öncesi düşmüş olduğu durumu, İmparatorların ve generallerin başarısızlıklarını ve siyasi çekişmeleri iblislerle dolu bir dünya olarak resmeden hayat hikâyesi, istilaların başlamasının bir işareti olarak Deccal'in gelişinin yakın olduğunu aktarmaktadır. İmparatorluğun gün geçtikçe zayıfladığı ve yabancı istilasının kendini hissettirdiği bir zamanda Sykeonlu Theodoros ve çok önceden ölmüş ancak kült haline gelmiş olan St. Georgios, insanların umut kaynakları olarak tasvir edilmiştir. Adı anılan kutsal adamlar, şehirlerin koruyucusu, savaşların kazanılmasına vesile olmaları, insanların ve hayvanların veba gibi hastalıklardan şifa bulmalarını sağlayan şifacılar olarak tasvir edilmeleri, umutsuz ortamı göstermesinin yanında, devlet kurumlarının halkın yanında olamadıklarını göstermektedir.

İmparatorların ve komutanların ziyaretleri Sykeon'un, başkentten doğuya uzanan ana yol üzerinde olduğunu göstermesinin yanında özellikle sefer öncesi gerçekleşen ziyaretler, burasının savaşta başarı kazanma vesilesi olarak başvurulacak bir yer olduğunu göstermektedir. Bu durum asker martyr olan Aziz Georgios kültü ile de ilişkilidir. İmparatorluğun doğu sınırlarının güvenliğini sağlamak için gerçekleştirdiği

seferlerin Sykeon ve metropolis Ankara'da askerî ve sosyal açıdan hareketli bir süreç başlattığı görülmektedir. Theodoros zamanında Ankara'nın istikrarlı ve salgın hastalıklar istisna tutulursa müreffeh bir şehir olduğu söylenebilir. Thema sistemi öncesi Ankara ve çevresinin idarî yapısı hayat hikâyesinde görülmektedir. Sykeon ve çevresindeki birçok yerleşim Sykeon'a olan mesafesiyle birlikte verilmiştir.

Ankara ve kırsalındaki sosyal hayat, tarım ve hayvancılığa dayanmakla birlikte çeşitli ekonomik etkinliklerin de gerçekleştirildiğini görüyoruz. Metinden hem doğal şartlar hem de doğal şartlar karşısında insanların tepkisi ve azizlerin olumsuz durumlarda oynadığı rol görülebilmektedir. Bu durum doğal şartlar karşısında insanların çaresiz olduğunu göstermektedir. Ankara ve kırsalının istilaların hemen öncesinde imparatorlukta başlayan otorite boşluğu ve çatışmalardan etkilendiği, buna rağmen şehir ve kırsalında, hayat hikâyesinde anılan birçok yerleşimden hareketle canlı bir sosyal yaşamın bulunduğu görülmektedir.

Kaynakça

- Agapius (Mahboub) De Menbidj. (1909). *Kitab Al-Unvan*, C. 2, (haz. Alexandre Vasiliev). Paris.
- Akyol, H. (2022). *Roma-Bizans Döneminde Ankara Siyasi, Fiziki, İdari, Sosyo-Ekonomik ve Dinî Yapı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Akyol, H. (2023). Sykeonlu Theodoros'un Hayat Hikayesi Işığında Bizans'ın Anadolu Kırsalında Dinî Hayat. *Karadeniz Araştırmaları*, 20(80), 1028-1043.
- Barchard, D. (2003). Sykeon rediscovered? A site at Kiliseler near Beypazarı. *Anatolian Studies*, 53, 175-179.
- Bozkurt, T. (2004). *Beypazarı'ndaki Türk Devri Yapıları*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Brown, P. (2006). *Chorotope: Theodore of Sykeon and his Sacred Landscape*. Hierotopy: Creation of Sacred Spaces in Byzantium and Medieval Russia, 117-124.
- Constantine Porphyrogenitus (1967). *De Administrando Imperio*, CFHB, Vol. I, (Ed. Gy. Moravcsik, İng. Çev. R. J. H. Jenkins). Washington: Dumbarton Oaks.
- Cormack, R. (1985). *Writing in Gold, Byzantine Society and Its Icons*. New York: Oxford University Press.
- Cramer, J. A. (1832). *A Geographical and Historical Description of Asia Minor*. C II, Oxford: University Press.
- Dawes, E. & Baynes, N. H. (1948). *Three Byzantine Saints, Contemporary Biographies Translated From the Greek*. Oxford: Alden Press, Basil Blackwell.
- DowlingSoka, J. (2020). *Performative Hagiography: The Life of Theodoros of Sykeon and its Seventh-Century Galatian Context*. Master Thesis. NSW Australia: Macquarie University, Faculty of Arts.
- Eyice, S. (1996). Bizans Döneminde Ankara. *Anadolu Araştırmaları*, XIV(Prof. Dr. Afif Erzen'e Armağan), 243-264.
- Vie de Theodore de Sykeon. I: Texte grec II: Traduction, commentaire et appendice. (1970). Haz. Festugière, A. J., *Subsidia Hagiographica* 48, Brussels: Sociéete des Bollandistes.
- Gregory Abû'l-Farac (Bar Hebraeus). (1999). *Abû'l-Farac Tarihi*, (çev. Ömer Rıza Doğrul), C I. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

- Gregory, T. E. (2011). *Bizans Tarihi*, (Çev. Esra Ermert). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Hieroclis (1893). *Synecdemos*, (ed. A. Bvrckhardt). Lipsiae: Aedibvs B. G. Tevbneri.
- Itinerarium Antonini Augusti et Hierosolymitanum* (1848). G. Parthey, M. Pinder, Berolini.
- John of Nikiu (1946). *The Chronicle*, (trans. R. H. Charles). London.
- Kaegi, W. E. (2003). *Heraclius Emperor of Byzantium*. Cambridge University Pres.
- Mattei, J.-L. (2013). *Vie de Saint Theodore de Sykeon (Beypazarı)*. İstanbul: Les Editions Isis.
- Mitchell, S. (2015), *A History of the Later Roman Empire, AD 284-641*, John Wiley & Sons, Inc., Chichester. (Eserin Türkçe çevirisi: Mitchell, S. (2016). *Geç Roma İmparatorluğu Tarihi*. Çev. Turhan Kaçar, Ankara: TTK Yayınları
- Norwich, J. L. (2013). *Bizans Erken Dönem (MS 323-802)*. İstanbul: Kabcacı Yayınvevi.
- Peutingeriana Tabula Itineraria* (1753). Vindobonae.
- Ramsay, W. M. (1960). *Anadolu'un Tarihi Coğrafyası* (Çev. Mihri Pektaş). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Süryani Patrik Mihail'in Vekayinâmesi, Birinci Kısım (622-1042)*. (1944). (çev. Hrant D. Andreasyan), (Türk Tarih Kurumu'nda henüz yayınlanmamış tercüme), Ankara.
- The Chronicle of Theophanes Confessor* (1997). (haz. Cyril Mango, Roger Scott). Oxford: Clarendon Pres.
- The History of Theophylact Simocatta An English Translation with Introduction and Notes*. (1986). Michael-Mary Whitby. Oxford: Clarendon Pres.
- Umar, B. (1993). *Türkiye'deki Tarihsel Adlar*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Vardar, L. E. (2006). Galatia Bölgesi Kaleleri/Yerleşmeleri Yüzey Araştırması: Ankara ve Kırıkkale İlleri, 2004. 23. *Araştırma Sonuçları Toplantısı*. 267-282.
- Vasiliev, A. A. (2016). *Bizans İmparatorluğu Tarihi* (Çev. Tevabil Alkaç). İstanbul: Alfa Tarih.